

нашу творчу співпрацю ми змушені були припинити. Кілька днів тому я отримав листа від Я. Бабія, в якому – звістка: Бог додав йому сил, і він буде ставити “Сотниківну” на сцені Рівненського театру...”. І от 27 березня 1996 року в Рівненському обласному драматичному театрі відбулася прем’єра “Сотниківни”.

3 липня 1997 року до 125-річного ювілею Богдана Лепкого у Тернополі чергова прем’єра “Сотниківни” (режисер Євген Ваврик). І знову зала була переповнена, й вистава мала успіх.

Особливістю постановки стало те, що у сценічний варіант твору Богдан Мельничук ввів нового персонажа – легендарну особу козака Мамаю, якому надав рис дотепності, кмітливості, красномовства. Також драматург доповнив фінальну сцену монологом сотника Шелеста: “Благословляю вас, діти мої. Дай вам, Боже, щоб любили одне одного, як голуби сизі. Як ми любилися з твоєю, Олесю, мамою. Царство їй Небесне... Як земля любить воду, а козак – волю. Хай Господь дає нам діточок прекрасних, як сонце ясних. Нехай множиться рід козацький батькам на радість, а Україні на славу. Щоби могли ми й надалі всякого ворога бити. Давати відсіч усім, хто на нашу землю з лихим наміром прийде, хто забуде, що земля ця – споконвіку наша, українська. Благословляю вас, діти мої!”. Відомий поет Борис Демків у рецензії наголосив, що ці слова прозвучали не тільки як побажання молодят, а як благословення через наших прашурів великих усьому народові, всій нашій вільній і соборній Україні.

Треба зазначити, що тернопільський драматург інсценізував твори Богдана Лепкого не тільки для дорослих, а й для дітей, адже йому небайдуже, яким буде прийдешнє покоління. Завдяки співпраці з Тернопільським обласним театром ляльок (нині – академічний театр актора і ляльки) Богдан Мельничук інтерпретував мовою сцени “Казку про Ксеню і дванадцять місяців” Б. Лепкого. Прем’єра відбулася 25 жовтня 1992 року (режисер Раїса Олефір, музичне оформлення Олександра Бурміцького, художник Володимир Якубовський) і отримала схвальні відгуки глядачів та критики. Також прем’єра цієї казки відбулася 27 червня 2010 року в Івано-Франківському обласному театрі ім. Марійки Підгірянки (режисер В. Підцерковний, музичне оформлення Л. Литвинчук, художник Р. Котерлін).

За багатолітню пошукову роботу з підготовки до друку низки невідомих творів Богдана й Левка Лепких, інсценізації творів Б. Лепкого “Мазепа, гетьман український” і “Сотниківна” Богдана Мельничука відзначили Всеукраїнською літературно-мистецькою премією імені Братів Богдана та Левка Лепких за 2000 рік. Ця подія відбулася 2 лютого 2001 року в залі Тернопільської обласної філармонії. Вручив премію письменник, журналіст і громадський діяч Борис Хижняк.

Отже, підсумовуючи результати аналізу невтомної праці Богдана Мельничука на ниві популяризації творчості Богдана Лепкого, хочеться сказати словами Івана Бандурки з його книги “Чотири вежі Богдана Мельничука”: “Він (Б. Мельничук. – Авт.) належить до тих тернопільських майстрів художнього, публіцистичного і науково-популярного слова, які внесли найбільшу лепту в національне відродження України; його праця на теренах дитячої літератури та сценічного мистецтва – це духовні проскурки для тих, хто незабаром будуватиме свою Україну”.

Література:

Іван Бандурка. Чотири вежі Богдана Мельничука. Письменник. Журналіст. Редактор. Краєзнавець: Літературний портрет. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 248 с.

Мельничук Богдан. Дорога до себе. – Тернопіль: ТЗОВ “Терно-граф”, 2012. – 1280 с.

Богдан Мельничук – письменник, редактор, журналіст, краєзнавець: Бібліографічний покажчик/Тернопільська обласна бібліотека для молоді, Державний архів Тернопільської області; Уклад.: Л. Марченко, О. Фецьо, І. Грицишин, О. Крива. – Тернопіль: Воля, 2009. – 360 с. – (Серія “Корінь і крона”).

Богдан Мельничук – письменник, редактор, журналіст, краєзнавець. Т.2: Бібліографічний покажчик/ Тернопільська обласна бібліотека для молоді; інформаційно-бібліографічний відділ; Тернопільський обласний краєзнавчий музей; ТОО НСКУ; уклад. Л. Радібаба. – Т.: Меркьюрі-Тернопіль, 2012. – 328 с.

Остап Черемшинський, директор музею Володимира Гнатюка

УДК 821. 161.2 – 31

ББК 83.3. 3(4 УКР)

Щира дружба і співпраця Володимира Гнатюка і Богдана Лепкого

Чи ж є ще де такий багатий і щедрий на творчі таланти край, як наша Тернопільщина? Адже вона дала нам і світові видатних учених, письменників, композиторів, художників, артистів та багатьох інших діячів української культури, науки та історії.

Тут народилися, росли і розпочали свою творчу працю видатний учений зі світовим іменем, великий український етнограф і фольклорист, літературознавець і мовознавець, перекладач та видавець, академік Володимир Гнатюк із села Велеснева Монастирського району та великий український поет і прозаїк, літературознавець і критик, перекладач і мемуарист, педагог та історик, художник та діяч культури, учений та Почесний член Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові, автор безсмертних „Журавлів” та історичної епопеї „Мазепа” Богдан Лепкий із села Крогулець Гусятинського району.

Ці дві постаті настільки відомі у культурному світі, що нема потреби подавати широкі відомості про їх життєвий шлях та творчу діяльність.

Впродовж майже тридцяти років між Володимиром Гнатюком та Богданом Лепким тривали дружні та творчі зв'язки, про що засвідчують багато фактів, в тому числі і їхнє листування, яке зберігається в багатьох архівних сховищах України та поза її межами.

Чимало листів Богдана Лепкого до різних адресатів, у тому числі одинадцять з них до Володимира Гнатюка, зберігаються у Відділі рукописів Львівської наукової бібліотеки імені Василя Стефаника НАН України.

Листи-автографи письменника до вченого писані на папері різного формату, лише один з них, написаний на поштової картці із зображенням Богдана Хмельницького та адресований Володимирові Гнатюку до міста Закопане в Польщі, де він в той час перебував на лікуванні.

Як голова Ювілейного комітету з нагоди 25-ліття письменницької, наукової та громадської праці Івана Франка Володимир Гнатюк запрошує до участі у збірнику-альманасі на честь ювіляра та святковому вечорі письменників – батька і сина – о. Сильвестра (Марка Мураву) та Богдана Лепких. І ми їх обидвох бачимо на груповій світлинці від 30 жовтня 1898 року поруч з Іваном Франком, Михайлом Грушевським, Володимиром Гнатюком та багатьма іншими видатними діячами України.

В першому листі з Бережан за 1898 рік Богдан Лепкий просить Володимира Гнатюка праці різних європейських вчених, бо „... але ей Богу буде вам не лишень дяка від мене, але і велике простибіг, що допомоглисте бідному заточникови в Богом забуті Бережани, де вся наука та література кінчиться на „Ділі” і „Віснику” та кількох романах”.

У другому листі від 6 травня 1899 року, з тих же Бережан Лепкий пише Гнатюкові: „Ще як д. Маковей був редактором Віст(ника), я післав на його руки два невеличкі оповідання „Стріча” і „Закутник”, два, чи три перекладені стишки і стільки оригінальних. Він казав, що буде друкувати, що навіть дещо вже приладив до друку. Тим часом кілька книжок Вістника вийшло, а мого матеріалу не поміщено нічо... Сподіваюся, що зволите полагодити мені ту справу. Здоровлю Вас сердечно. З побажанням Богдан Лепкий. Матеріали парнографічні збираю і пішлю вам згодом”.

І як відповідь на цього листа письменника Володимир Гнатюк редагує і в Першій серії „Літературно-наукової бібліотеки”, Ч. 12 видає „Українсько-Руській Видавничій Спілці” збірку оповідань Богдана Лепкого „3 життя” (Львів, 1899).

З цього часу ще міцніше єднає міцна дружба і щира співпраця двох наших земляків-друзів. У розділі „Хроніка і бібліографія” „Літературно-наукового вісника” (Львів, 1903, Т. 22, кн. 5, С. 151-152) Володимир Гнатюк помістив „Відчит Б. Лепкого у Кракові про літературну діяльність Василя Стефаника” („Літературно-науковий вісник”, Львів, 1903. – Т. 22, кн. 5, розділ „Хроніка і бібліографія”. – С. 152; кн. 6, розділ „Хроніка і бібліографія”. – С. 230). І тут же помістив замітку „Переклади українських творів”, в якій йде мова про переклади творів Богдана Лепкого словацькою мовою. Крім того, Володимир Гнатюк пише рецензію на статтю Богдана Лепкого „Prehled literatur slovanskych za rok 1902” („Slovensky prehled”, ч. 10, Прага, 1903), яку помістив у „Літературно-науковому віснику” (Львів, 1903, Т. 23, кн. 8, розділ „Хроніка і бібліографія”, С. 141-142).

25 березня 1904 року з Кракова Богдан Лепкий пише Володимирові Гнатюкові: „Високоповажний Пане Редакторе! Посилаю збірку оповідань для Видавничої Спілки, складається вона: 1) з оповідань, що були друковані в збірці „3 села” – тепер зовсім вичерпаній. 2) з новель „Жертва” і „Гостина”, друкованих у фейлетонах Руслана. 3) з довшого оповідання п. з. „В глухій куті”, яке не увійшло доси до жадної збірки та 4) з трьох нових, ще не друкованих, а то: „Перша зірка”, „Матвій Цешун” і „Мій товариш”.

Наголовок можна дати або „Перша зірка” та другі оповідання”, або: „Образки з села” (Малюнки з села). Будьте ласкаві вибрати... Як вийшов Стефанік, то кажіть мені вислати, а я зараз в найближчому числі дам рецензію. Мій нарис про Стефаніка, друкований доси по українськи, по польськи, по чеськи, по хорватськи, по німецьки, перекладається тепер в Петербурзі на московське... Даруйте, що пишу недбало, але часу не маю. Сердечно Вас здоровлю та кланяюся Вам з глибоким побажанням. Богдан Лепкий”.

Михайло Коцюбинський у листі з Риму до Володимира Гнатюка у Львові 28 травня 1905 року писав про свою подорож по Західній Європі та „До Криворівні навряд чи зможу поїхати, бо не буде вже часу. Як там моя книжка? (мова йде про четверту книжку письменника оповідань „У грішний світ“) (Львів, УРВС, 1905) – О. Ч). Певно, готова вже. Будьте ласкаві, вишліть по 1 прим[ірнику] її Лепкому, Сембратовичу...”

І знову Володимир Гнатюк з радістю відгукується на просьбу Богдана Лепкого і видає другу збірку його творів „Кара” та інші оповідання” (Львів, 1905 в Першій серії „Літературно-наукової бібліотеки”, Ч. 93 в „Українсько-Руській Видавничій Спілці” та пише свою рецензію на неї і друкує її в „Літературно-науковому віснику” (Львів, 1906. – Т. 33, кн. 1, розділ „Бібліографія”, С. 189-190).

9 березня 1906 року з Чернігова Михайло Коцюбинський до Володимира Гнатюка у Львові пише: „Щоб покінчити з усякого рода проханнями – пригадую обіцянку Вашу вислати мені ті книжечки, що я лишив у канцелярії товариства, виїздячи зі Львова. Там були, здається „Казки” Кобринської, „Осінь” Лепкого і ще щось”.

Щира дружба між двома нашими славними земляками з кожним днем все міцнішає й міцнішає. В 1908 році Володимир Гнатюк отримує поштову листівку з Кракова від Богдана Лепкого: „Поважний Добродію! Найблизше двірця єсть готель Європейський, доволі чистий і дешевий. Лучший від нього готель Поллера близь театру. Недалеко клінік єсть не дорогий готель „Мопорол”. Вибирайте. П. Стадника нема в Кракові. Перенісся до Львова. Але напишіть до мене, коли приїжджаєте. Як не буду мав школи, то вийду на дворець, а як ні, то вишлю когось з наших, щоб поміг Вам розгоститися в Кракові. Здоровлю і кланяюся. Богдан Лепкий”.

Як лише побачила світ книжка Степана Руданського „Співомовки. Зі вступом Богдана Лепкого” (Коломия, 1909), то Володимир Гнатюк відразу пише рецензію на неї і публікує її у „Літературно-науковому віснику” (Львів, 1909, Т. 48, кн. 12, розділ „Бібліографія”, С. 629-630).

В кожному з наступних листів письменник ділиться з ученим своїми успіхами у викладацькій праці, про написання нових творів та їх публікацію, присилає на його адресу до редакції „Літературно-наукового вісника” свої нові поезії та оповідання. В листопаді 1922 року Богданові Лепкому виповнилося 50 років. З нагоди золотого ювілею свого щирого друга сердечно привітав Володимир Гнатюк. А незабаром з Берліна він отримав від Богдана Лепкого вітання з нагоди Різдва 1923 року:

„Літературно-науковому віснику” під Різдво”: «Колядки, колядки, колядки, / Свічечки на зеленій ялинці, / Білий сніг вкрив садки і грядки, / Мерехтить на кождіській билинці. / Любі сни, райські сни, сни весни. / Сні про те, що було і минуло, – / Хоч як серце в грудях тисни, – Щоб забуло, – воно не забуло. / Кождий день, кожду річ, кождий мент, / Кожде слово з уст близьких і рідних / Заховало воно мов фрагмент, / Мов мелодію гарф непобідних. Богдан Лепкий”, та листа, в якому він пише: „Щиро дякую вам і цілій Шановній Редакції Літературно-Наукового Вісника за бажання, якими не забули Ви привітати мене в день моїх 50 уродин.

Може й не заслужив я на таку пошану, може не дав таких творів нашій рідній літературі, які міг і повинен був дати, потіха для мене, що працював пильно і щиро. Не раз не писав я того, що хотів, а те що диктував мені голос народної совісти, - в тому лежить мій гріх супроти чистого мистецтва, але ж і розрішення повинен дати мені не хто другий, а народня справа.

Дай Боже, щоб мої молодші товариші по перу не потрібували попадати в такі конфлікти з собою, щоб вони всі свої сили і всі свої дари могли зложити на жертвеннику рідного слова, привабливій богині краси.

Дай Боже діждатися більш сприятливих умов для розвитку нашої рідної культури, щоб український геній засіяв у своїй повній величі і провадив наші грядущі покоління до волі і до слави.

Щиро Вас шануючий Богдан Лепкий”.

У своєму листі управа спілки „Гуцульське мистецтво” в Косові до Володимира Гнатюка у Львові 6 березня 1923 року пише: „Склад спілки – Родняк, Лаврінський – суддя, Б. Лепкий, В. Гелетович, В. Кокуревич – нотар у Косові, Григорців, Герасимович, Стрийська, Куриленко, Стефанів, Могильницький, Библюк (міщанин, був в Америці)”. Невимовною радістю вщерть переповнюються наші серця щирою радістю і гордістю, що велика і щира дружба та плідна співпраця так міцно єднала двох наших земляків – велетів України – Володимира Гнатюка і Богдана Лепкого, які залишили нам у спадок невичерпні творчі джерела науки та літератури! Будемо ж гідними їх спадкоємцями та вірними синами України!

Література: Мушинка М. Володимир Гнатюк: Життя та його діяльність в галузі фольклористики, літерату-рознавства та мовознавства. – 2-е вид., допов. та перероб. – Тернопіль: Навч. книга – Богдан, 2012. – 383 с.; Журавлі повертаються...: З епістолярної спадщини Богдана Лепкого. – Львів, 2001. – 918 с.; Володимир Гнатюк: Документи і матеріали (1871 – 1989). – Львів: ЦДІА України – НТШ, 1998. – 465 с.; Черемшинський О. Дружба і співпраця велетів: Володимир Гнатюк і Богдан

Лепкий // Творчість Богдана Лепкого в контексті європейської культури ХХ століття (Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 125-річчю від дня народження письменника). – Тернопіль: ТДПУ ім. В. Гнатюка, 1998. – С. 94-97.; Володимир Гнатюк (1871 – 1991): Бібліографічний покажчик. – Упоряд. Мирослав Мороз, Микола Мушинка. – Львів: НТШ, 1992. – 151 с.; Баб'як П. Листи Богдана Лепкого до Володимира Гнатюка // Тернопіль. – 1991. – № 3. – С. 55; № 4. – С. 53 – 54.; Мушинка М. Володимир Гнатюк: Бібліографія друкованих праць. – Уклад Микола Мушинка. – Едмонтон: Канад. інститут укр. студій, 1987. – 148 с.

Ольга Єфимець, вик. (Тернопіль)

УДК 821. 161.2 – 31

ББК 83.3 (4УКР)

Мотиви туги за батьківщиною в ліриці Богдана Лепкого

Аналізується поетична спадщина Б.Лепкого, розглядається один з провідних мотивів його поезії – туга за батьківщиною, з'ясовується специфіка і новаторство його художнього мислення. Висвітлюється особливість зображення ключових образів у ностальгічних поезіях митця. Простежується філософське розкриття поняття «батьківщина» в поезії Б.Лепкого.

Ключові слова: туга, мотив, батьківщина, образ, лірика, ліричний герой.

The article deals with analysis of Bohdan Lepkyi poetic heritage, homesickness is considered as one of the leading motives of his poetry, specificity and innovation of his artistic thinking have been examined. It has been emphasized particular representation of key images in nostalgic verses of the artist. It has been observed philosophical explanation of concept "homeland" in poetry of Bohdan Lepkyi.

Keywords: depression, motive, motherland, image, lyrics, lyric hero

Богдан Лепкий – не просто талановитий митець, творчість якого, подібно до діаманта, вражає нас різними гранями – поет, письменник, публіцист, літературний критик, перекладач, художник. Його творча спадщина розмаїта жанрово і тематично. Він зумів синтезувати українську фольклорно-літературну традицію з модерними здобутками тогочасної літератури, ввів українську літературу в загальноєвропейський контекст. Але не лише в цьому заслуга Лепкого. Будучи довгий час відірваним від рідної землі, він не забував про неї й на мить, а робив усе можливе для того, аби його Батьківщина святкувала свій Великдень, «завтрашню велику днину». Богдан Лепкий репрезентував Європі та й всьому світу український народ, був носієм національної та релігійної традицій. Упродовж сорока років, які йому довелося прожити на чужині, митець був втіленням справжнього патріотизму. Мету життя Б.Лепкий вбачав у тому, щоб відкрити світові Україну, показати, хто такі українці і який внесок вони зробили, як нація, в духовну скарбницю світової культури.

Жодна свідомо людина не може почуватися «щасливою повною мірою, якщо вона позбавлена Батьківщини, або на її рідній землі є якісь страждання і нещастя» [Фейербах, 1955]. Тим паче, поет, тонка гармонійна натура, який кожен біль Батьківщини проживає, як свій власний. Це пояснює, чому провідним мотивом багатьох поезій Богдана Лепкого є туга. Туга, як концепційна домінанта, як філософська категорія. І, якщо в прозі митця ця туга слугує своєрідним тлом, на якому розгортаються події, вона «запрограмована» в самому тексті, то для поезії характерні ностальгічні почуття. За словами М.Рудницького «в художньому методі Б.Лепкого нероздільно співіснують особистий смуток і смуток з приводу народної недолі» [Рудницький, 1936].

Як свідчать дослідження, ставлення до ностальгії в різних культурах в історії філософії оцінюється переважно позитивно. В.Новіков відносить ностальгію до «типів моральної рефлексії», яка відіграє важливу роль, як в житті окремої людини, так і суспільства [Новіков 2009]. Вона сприяє утвердженню ідентичності «я» людини, зміцнює зв'язок з ранніми етапами її життя, з корінням, формує моральні ідеали, зберігає моральні цінності минулого і забезпечує наступність традицій, «примірює» в суспільному досвіді минуле з сьогоденням.

Відірваний від рідної землі, Б.Лепкий раз-по-раз виливає свою тугу в поезії. Краса природи – подільської і карпатської – є віддушиною для поета, раєм для його пам'яті, що асоціюється з чарівним світом дитинства і безтурботності. «Згадки з дитячих ранніх літ, / Ах, які ви дорогі мені! / Ви, мов ті квіти чарівні, / Цвітете навіть і тоді, / Коли мороз зморозить світ.» («Згадки з дитячих ранніх літ»). Рідний край для поета «мов із казки», «повний ласки, що мов та водиця через край із серця...ллється» («До рідного краю»)

Та не у всіх віршах елегійний настрій домінує. Поширеним модерним прийомом у Б.Лепкого є зіставлення любих серцю картин рідного краю, які його пам'ять тримає з дитинства і тих страшних подій, які відбуваються на Батьківщині в даний момент. Мажорний зачин «Тися цвітом, що розцвієся, тися